

НЕДОСЛІДЖЕНА СТОРІНКА В ІСТОРІЇ СУМСЬКОГО ІНСТИТУТУ АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА

Комликова Г. І., здобувач ДНСТБ НААНУ

Науковий керівник: д.с.-г.н., професор Вергунов В. А.

Однією з найбільш драматичних сторінок історії вітчизняних дослідних установ стала Друга світова війна. На тимчасово окупованій території опинилось близько 200 дослідно-селекційних установ різних відомств. Серед них і дослідні установи Сумщини: Всесоюзний науково-дослідний інститут коноплі, Сумська дослідна станція, Краснотростянецька лісова дослідна станція, Іванівська селекційна станція та Сульське болотне дослідне поле.

До листопада 1941 р. фашистські війська зайняли майже всю Україну. Слідом за передовими частинами фашистської армії йшли загони та установи спеціального призначення – нацистські чиновники, завданням яких було встановлення окупаційного режиму на загарбаних територіях. В інструкціях командуванню німецькими частинами наказувалось після зайняття ними сільських населених пунктів і закінчення воєнних дій в них сприяти нормальній діяльності сільського господарства.

До закінчення сільськогосподарського року, тобто до початку 1942 р. на зайнятих окупантами територіях зберігалась така форма сільськогосподарських підприємств як колгоспи. Керівники цих підприємств призначались німецьким командуванням. Основною задачею підприємств було постачання сільськогосподарської продукції для потреб німецької армії.

Закони і постанови Радянської влади щодо створення і діяльності радгоспів оголошувались такими, що втратили чинність. Радгоспи та МТС, як колишнє державне майно, передавались німецькій владі та переіменовувались в державні господарства (маєтки).

У масштабах області сільськогосподарські підприємства підпорядковувались Сумському обласному управлінню державними маєтками. Виконавчими органами німецької адміністрації були Обласні та Районні допоміжні бюро Українського допоміжного бюро.

Досить довгий час документи установ, які діяли під час окупації Сумської області, знаходились в Державному архіві Сумської області на таємному зберіганні. Нині вони є доступними для дослідників.

Документи тих часів, представлені в Державному архіві Сумської області, майже не містять свідчень про криваві події, що розгортались на території краю. На перший погляд може здатися, що нацисти прийшли сюди саме господарювати, а не завойовувати: видавались розпорядження, постанови про методи кращого господарювання на селі, велася заготівля продуктів харчування.

Окупаційний період в історії дослідних установ Сумщини на сьогодні зовсім не досліджений, оскільки в радянські часи праця при німцях прирівнювалась партійним керівництвом до зради.

Офіційно з жовтня 1941 р. по вересень 1943 р. всі сільськогосподарські дослідні установи Сумщини припинили свою діяльність на окупованій території. Публікації радянського періоду відображали лише селекційну роботу, що проводилась в евакуації та відновлення роботи дослідних установ після звільнення.

Так, раніше стверджувалось, що робота Сумської дослідної станції була перервана тимчасовою окупацією німецько-фашистськими загарбниками і відновилась тільки після звільнення території області радянськими військами.

Але документи з фондів Державного архіву Сумської області свідчать про інше.

У Державному архіві Сумської області збереглися документи лише декількох так званих державних маєтків, що функціонували на території області в часи окупації 1941-1943 рр. Всі вони зібрані у фонді Р-2943:

Сумське обласне управління державними господарствами (маєтками) та підпорядковані йому державні господарства (маєтки). Дві справи з цього фонду – Виробничі карточки державних підприємств (маєтків), у яких серед інших представлені і виробничі картки Українського інституту коноплі, Воздвиженського опорного пункту, Іванівської дослідно-селекційної станції, Сульської болотної станції-Сульського болотного поля та Сумської рослинницької станції.

У Виробничій картці Сумської рослинницької станції (Сумської дослідної станції) за 1942 р. основним напрямком діяльності вказано “Насінницьке господарство та селекція”. Загальна площа Станції складає 2360,75 га. Керівником на той час був Сенченко М. С. [1, арк. 80] На станції, окрім іншої худоби, є 130 робочих коней. [1, арк. 81 зв.] У переліку техніки вказаний також 1 трактор. Зерновими культурами засіяно у 1942 р. 501 га, технічними культурами – 14,27 га, під городиною та картоплею – 65,75 га землі. [1, арк. 82 зв] В іншій справі зберігаються щомісячні звіти про стан посівної роботи в господарстві, наявність товаро-матеріальних цінностей, пального та мінеральних добрив, збір урожаю та ін. [2] Штат Станції складав на той час 430 чол., серед яких керівник та 7 агрономів. Постійних робітників на Станції 51 чол. (14 чоловіків та 37 жінок), тимчасових робітників – 300 (59 чоловіків та 241 жінка). Також на Станції працювало 8 підлітків. До Станції входить також Сорто-випробувальне господарство площею 949 га. [1, арк. 84]

Отже, розглянувши дані документи, можна припустити, що Сумська дослідна станція в окупаційний період продовжувала працювати, можливо, у формі звичайного сільськогосподарського підприємства. Та оскільки напрямком діяльності господарства вказана селекція, можна припустити, що в деякій мірі на Станції проводилась і дослідницька робота, хоча документів, що засвідчували б її наявність, не знайдено.

За час окупації фашистами були зірвані весь сільськогосподарський реманент Станції та будівля водокачки, вирубана частина парку,

розграбована наукова бібліотека та знищена майже половина лабораторного обладнання. Після звільнення м. Суми станція відновила свою діяльність у надзвичайно важких умовах: не було сільськогосподарських машин, не вистачало посівного матеріалу, зовсім не було ніяких добрив, штат наукових співробітників був дуже мізерним. Та, незважаючи на це, уже в 1946-1948 рр. в сільськогосподарських журналах та станційному бюлетені наукові співробітники вже публікували результати своїх робіт.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Держархів Сумської обл., ф. Р-2943, Оп.1, Спр. 4, 152 арк.
2. Держархів Сумської обл., ф. Р-2943, Оп.1, Спр. 11, 145 арк.